

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

باسمه تعالی

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی

بررسی ویژگی های مکانی کتابخانه های عمومی شهری استان گلستان و میزان انطباق آنها با دستنامه مکانیابی کتابخانه ها با استفاده از روش تحلیل سلسله مراتبی "AHP"

زهرا نقی نسب

استاد راهنما:

دکتر فاطمه زندیان

استاد مشاور:

دکتر محمد حسن زاده

"این پایان نامه با حمایت نهاد کتابخانه های عمومی کشور انجام شده است"

۱۳۹۰

من به سرچشمه خورشید نه خود بردم راه

ذره ای بودم و مهر تو مرا بالا برد

تقدیم به

پسرم علیرضا

که در تمام این مدت، سختی‌های نبودن مادر را صبورانه تحمل کرد

و

همسرم که مشوق و همراهم بود

تشکر و قدردانی

برخود وظیفه می دانم که مراتب سپاس و قدردانی خود را از استاد گرانقدر، خانم دکتر زندیان که همواره راهنمای اینجانب بوده و با صبر و حوصله از هیچ گونه کمکی دریغ نکردند ابراز دارم و همچنین از جناب آقای دکتر حسن زاده، استاد مشاور گرانقدر نیز به سبب توصیه های ارزنده شان کمال تشکر را بنمایم.

از برادر بزرگوارم، مهندس سید رضا نقی نسب نیز که با وجود مشغله فراوان همیشه حامی و راهنمای من بودند نهایت سپاس و تشکر را دارم.

از آقای مهندس خوش کنار و دوست خویم المیرا کریمی نیز که در حل مشکلات این پایان نامه مرا یاری نمودند، سپاسگزارم.

در انتها مایلم سپاس قلبی خود را از پدر و مادر بزرگوارم ابراز نمایم، می دانم که دعای خیر آنها همیشه راه گشای مشکلاتم بوده است و می دانم که وسعت سپاس من هیچگاه به لطف بیکران آنها نخواهد رسید و من همیشه شرمنده دستان گرم و آغوش مهربانشان خواهم بود.

چکیده:

هدف اصلی این پژوهش، بررسی ویژگی‌های مکانی کتابخانه‌های عمومی شهری استان گلستان و میزان انطباق آنها با دستنامه مکان‌یابی کتابخانه‌ها با استفاده از روش تحلیل سلسله مراتبی "AHP" می‌باشد. روش انجام پژوهش حاضر، پیمایشی و تحلیلی است. در این پژوهش تعداد ۲۶ باب کتابخانه شهری استان گلستان مورد بررسی و مطالعه قرار گرفته‌اند. برای جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز ابتدا ویژگی‌های مکانی مطرح شده در دستنامه مکان‌یابی کتابخانه‌ها، استخراج شده و سپس با توجه به اصول روش تحلیل سلسله مراتبی "AHP" سیاهه واری استفاده شده در این پژوهش تهیه و برای هرکتابخانه بصورت جداگانه و دقیق تکمیل شده است. برای پاسخ به پرسشها و فرضیات پژوهش از روش تحلیل سلسله مراتبی "AHP" و نرم افزار اکسپرت چویس و آزمون آماری همبستگی پیرسون استفاده شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد ویژگی‌های مکانی کتابخانه‌های عمومی شهری استان گلستان در حد مطلوب و مناسبی نبوده و بالاترین میزان انطباق مربوط به کتابخانه عبدالحسین جعفری رامیان با (۳۸٪) و کمترین میزان انطباق مربوط به کتابخانه شهید آوینی شهرخان بین با (۱۷٪) می‌باشد که از حد متوسط (۵۰٪) نیز پایین تر است و نتایج آزمون همبستگی پیرسون نشان داد بین میزان انطباق ویژگی‌های مکانی و میزان مراجعه به کتابخانه‌ها، رابطه معناداری وجود ندارد.

کلید واژه ها: روش تحلیل سلسله مراتبی "AHP"، مکان یابی، کتابخانه‌های عمومی ، دستنامه

مکان‌یابی کتابخانه‌ها

فهرست مندرجات

فصل اول: معرفی پژوهش

- ۱-۱ مقدمه..... ۲
- ۲-۱ بیان مسأله..... ۳
- ۳-۱ تعریف عملیاتی اجزاء مسأله..... ۴
- ۴-۱ هدف پژوهش..... ۶
- ۵-۱ اهمیت و ضرورت پژوهش..... ۷
- ۶-۱ سوالات پژوهش..... ۸
- ۷-۱ فرضیه‌های پژوهش..... ۸

فصل دوم: مبانی نظری و مرور پیشینه ها

بخش اول: مبانی نظری

- ۱-۲ مقدمه..... ۱۰
- ۲-۲ کتابخانه چیست؟..... ۱۰
- ۳-۲ انواع کتابخانه ها..... ۱۲
- ۱-۳-۲ کتابخانه عمومی..... ۱۳
- ۴-۲ اهداف و وظایف کتابخانه های عمومی..... ۱۵
- ۵-۲ وظیفه و مأموریت کتابخانه عمومی طبق بیانیه کتابخانه‌های عمومی ایفلا/ یونسکو..... ۱۹
- ۶-۲ نقش کتابخانه های عمومی در توسعه..... ۲۰
- ۷-۲ تاریخچه کتابخانه های عمومی در ایران..... ۲۲

- ۸-۲. قانون تأسیس و نحوه اداره کتابخانه‌های عمومی کشور..... ۲۵
- ۹-۲. آیین نامه توزیع نیروی انسانی در نهاد کتابخانه های عمومی..... ۲۷
- ۹-۲-۱. ماده (۱) تعاریف..... ۲۷
- ۹-۲-۲. ماده (۲) اهداف..... ۲۸
- ۹-۲-۳. ماده (۳) عوامل تعیین کننده در توزیع نیروی انسانی..... ۲۹
- ۹-۲-۴. ماده (۴)..... ۲۹
- ۹-۲-۵. ماده (۵)..... ۳۰
- ۹-۲-۶. ماده (۶)..... ۳۰
- ۹-۲-۷. ماده (۷)..... ۳۰
- ۹-۲-۸. ماده (۸)..... ۳۰
- ۹-۲-۹. ماده (۹)..... ۳۱
- ۹-۲-۱۰. ماده (۱۰)..... ۳۱
- ۱۰-۲. آیین نامه درجه بندی کتابخانه های عمومی کشور..... ۳۱
- ۱۰-۲-۱. مقدمه..... ۳۱
- ۱۰-۲-۲. ماده (۱) تعاریف..... ۳۲
- ۱۰-۲-۳. ماده (۲) اهداف..... ۳۳
- ۱۰-۲-۴. ماده (۳) عوامل مهم و موثر در درجه بندی کتابخانه های عمومی..... ۳۳
- ۱۰-۲-۵. ماده (۴)..... ۳۳
- ۱۰-۲-۶. ماده (۵) درجه بندی کتابخانه های عمومی شهری..... ۳۴
- ۱۰-۲-۷. ماده (۶)..... ۳۶
- ۱۱-۲. چشم انداز نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور در افق ایران ۱۴۰۴..... ۳۶
- ۱۲-۲. انواع کتابخانه های عمومی تحت پوشش نهاد کتابخانه های عمومی کشور..... ۳۸

- ۳۸.....۱-۱۲-۲. کتابخانه عمومی نهادی.....
- ۳۸.....۲-۱۲-۲. کتابخانه عمومی مشارکتی.....
- ۳۸.....۳-۱۲-۲. کتابخانه عمومی مستقل.....
- ۴۳.....۱۳-۲. مکان یابی.....
- ۴۳.....۱-۱۳-۲. مقدمه.....
- ۴۴.....۲-۱۳-۲. تعریف مکان یابی.....
- ۴۴.....۳-۱۳-۲. اهمیت مکان یابی.....
- ۴۵.....۴-۱۳-۲. شاخص های مکان یابی.....
- ۴۵.....۵-۱۳-۲. مروری بر تاریخچه مطالعات نظری در زمینه مکان یابی.....
- ۴۷.....۶-۱۳-۲. مدل های مکان یابی.....
- ۴۸.....۱۴-۲. روش تحلیل سلسله مراتبی یا روش AHP.....
- ۴۹.....۱۵-۲. مروری بر آخرین نظریات ارائه شده در باب مکان یابی مراکز خدمات.....
- ۵۰.....۱۶-۲. رابطه نظریه ها و مدل های مکان یابی با مکان یابی کتابخانه ها.....
- ۵۰.....۱۷-۲. مزایای استفاده از فرآیند تحلیل سلسله مراتبی.....
- ۵۱.....۱۸-۲. معیارهای مکانیابی کتابخانه های عمومی.....
- ۵۲.....۱۹-۲. انتخاب مکان مناسب برای احداث کتابخانه.....
- ۵۳.....۲۰-۲. انتخاب موقعیت کتابخانه ها در محل مورد نظر.....
- ۵۳.....۲۱-۲. جمعیت شهر و رشد آتی آن.....
- ۵۴.....۲۲-۲. مکان یابی کتابخانه ها و استفاده از روش تحلیل سلسله مراتبی.....
- ۵۵.....۲۳-۲. نتیجه گیری.....

بخش دوم: مرور پیشینه ها

- ۲-۲۴. مقدمه..... ۵۶
- ۲-۲۵. پیشینه پژوهش در ایران..... ۵۶
- ۲-۲۶. پیشینه پژوهش در خارج از ایران..... ۶۰
- ۲-۲۷. استنتاج از مرور پیشینه ها..... ۶۲
- ۲-۲۸. چهارچوب مفهومی..... ۶۳

فصل سوم: روش شناسی پژوهش

- ۳-۱. مقدمه..... ۶۵
- ۳-۲. روش پژوهش..... ۶۵
- ۳-۳. جامعه آماری، حجم نمونه..... ۶۶
- ۳-۴. ابزار گردآوری اطلاعات..... ۶۷
- ۳-۵. روایی ابزار گردآوری اطلاعات..... ۶۷
- ۳-۶. شیوه تجزیه و تحلیل اطلاعات..... ۶۷

فصل چهارم: ارائه یافته ها

- ۴-۱. مقدمه..... ۷۰
- ۴-۲. ارائه یافته های پژوهش..... ۷۰
- ۴-۲-۱. ارائه توصیفی یافته ها..... ۷۰
- ۴-۲-۱-۱. معیار مرکزیت..... ۷۰
- ۴-۲-۱-۲. معیار سازگاری..... ۷۲

۷۴	..... معیار اندازه و خدمات. ۳-۱-۲-۴
۸۱	..... معیار جهت یابی مکان کتابخانه. ۴-۱-۲-۴
۸۲	..... معیار وضعیت خاک. ۵-۱-۲-۴
۸۴	..... ارائه تحلیلی یافته‌ها و پاسخ به پرسش‌های اساسی. ۲-۲-۴
۸۹	..... آزمون فرضیه‌ها. ۳-۲-۴

فصل پنجم: بحث و نتیجه‌گیری

۹۲	..... مقدمه. ۱-۵
۹۲	..... خلاصه یافته‌های پژوهش. ۲-۵
۹۶	..... تحلیل یافته‌ها. ۳-۵
۹۸	..... پیشنهادهای اجرایی. ۴-۵
۹۹	..... پیشنهاد برای پژوهش‌های آینده. ۵-۵
۱۰۰	..... منابع و ماخذ. ۱۰۰

فهرست جداول

- جدول ۱-۲. توزیع نیروی انسانی کتابخانه های عمومی..... ۲۹
- جدول ۲-۲. متراژ(زیربنا) کتابخانه..... ۳۴
- جدول ۳-۲. تعداد اعضا فعال کتابخانه ها..... ۳۵
- جدول ۴-۲. ارتقاء درجه بر حسب تعداد عضو فعال کتابخانه ها..... ۳۶
- جدول ۵-۲. تعداد کل کتابخانه های عمومی تا پایان سال ۱۳۸۹..... ۳۹
- جدول ۶-۲. کتابخانه های عمومی مشارکتی در کشور تا پایان سال ۱۳۸۹..... ۴۰
- جدول ۷-۲. کتابخانه های عمومی نهادی کشور تا پایان سال ۱۳۸۹..... ۴۱
- جدول ۸-۲. کتابخانه های عمومی مستقل در کشور تا پایان سال ۱۳۸۹..... ۴۲
- جدول ۹-۲. تئوریهای مهم مکانیابی به ترتیب تقدم زمانی..... ۴۶
- جدول ۱-۳. کتابخانه های عمومی شهری استان گلستان..... ۶۶
- جدول ۲-۳. میزان مطلوبیت..... ۶۸
- جدول ۱-۴. جدول میانگین وزنی کتابخانه ها..... ۸۴
- جدول ۲-۴. جدول میزان انطباق ویژگی های کتابخانه ها با دستنامه مکان یابی..... ۸۷
- جدول ۳-۴. آزمون همبستگی پیرسون میان میزان انطباق ویژگی های مکانی کتابخانه ها با مولفه های ذکر شده در دستنامه مکان یابی کتابخانه ها و میزان مراجعه به آنها..... ۸۹

فهرست نمودارها

- نمودار ۱-۲. چهارچوب مفهومی پژوهش.....۶۳
- نمودار ۱-۴. مکان استقرار کتابخانه‌ها.....۷۱
- نمودار ۲-۴. نحوه دسترسی به کتابخانه‌ها.....۷۱
- نمودار ۳-۴. نزدیکی به مراکز پر تجمع.....۷۲
- نمودار ۴-۴. سکوت و آرامش محیط اطراف کتابخانه.....۷۳
- نمودار ۵-۴. امنیت محیط اطراف کتابخانه.....۷۳
- نمودار ۶-۴. نزدیکی کتابخانه به ایستگاه‌های آتش نشانی و نیروی انتظامی.....۷۴
- نمودار ۷-۴. تعلق زمین کتابخانه به خود کتابخانه.....۷۵
- نمودار ۸-۴. امکان توسعه و گسترش ساختمان کتابخانه در آینده.....۷۵
- نمودار ۹-۴. داشتن محوطه و فضای سبز مناسب.....۷۶
- نمودار ۱۰-۴. داشتن امکانات رفاهی مانند پارکینگ.....۷۷
- نمودار ۱۱-۴. داشتن رمپ استاندارد و پارکینگ برای معلولین.....۷۷
- نمودار ۱۲-۴. داشتن محل‌هایی ویژه برای تخلیه و بارگیری.....۷۸
- نمودار ۱۳-۴. داشتن زیرساخت‌های تاسیساتی و فناوری.....۷۹
- نمودار ۱۴-۴. داشتن ورودی زیبا و جذاب.....۷۹
- نمودار ۱۵-۴. داشتن نمای بیرونی و چشم انداز زیبا.....۸۰
- نمودار ۱۶-۴. داشتن محل‌هایی برای استراحت و صحبت کردن.....۸۰
- نمودار ۱۷-۴. قرار گرفتن ساختمان کتابخانه در جهت مناسب با توجه به جهت تابش نور.....۸۱
- نمودار ۱۸-۴. قرار گرفتن ساختمان کتابخانه در جهت مناسب با توجه به جهت وزش باد.....۸۲
- نمودار ۱۹-۴. میزان مقاومت خاک محل ساختمان کتابخانه‌ها.....۸۲
- نمودار ۲۰-۴. کنترل آبهای سطحی در نزدیکی کتابخانه‌ها.....۸۳

نمودار ۴۱-۲۱. نمودار میانگین وزنی کتابخانه‌ها..... ۸۶

فصل اول

معرفی پژوهش

۱-۱. مقدمه

هدف نهایی هر کتابخانه‌ای خدمات رسانی مطلوب و مناسب به جامعه استفاده کننده خود است. در این میان کتابخانه عمومی به دلیل نقش مهمی که در ارتقای سطح سواد و آگاهی افراد جامعه ایفا می‌کند از جایگاه بسیار مهمی برخوردار است (مختار پور، ۱۳۸۷)، بطوریکه امروزه از کتابخانه عمومی، به عنوان دانشگاه مردم (دانشگاه عمومی) یاد می‌شود و این نوع کتابخانه، یکی از مهمترین نشانه‌ها و نمادهای مردم سالاری در جوامع امروزی به شمار می‌آید. کتابخانه عمومی با توجه به طیف وسیع استفاده کنندگان و تنوع منابع و خدمات اطلاعاتی موجود، به یکی از مراکز بسیار مهم گردآوری و اشاعه اطلاعات علمی، برای اقشار مختلف جامعه تبدیل شده است (باجی، سعیدی و صباغی نژاد، ۱۳۸۷).

اهمیت کتابخانه عمومی در فرهنگ سازی و گسترش فرهنگ مطالعه و رشد و توسعه انسانی به حدی است که سازمان ملل متحد، وضعیت کتابخانه‌های عمومی کشورهای جهان را به عنوان یکی از شاخص‌های تشخیص رشد کیفی و کمی آنها به حساب می‌آورد و در این ارتباط، وضعیت کتابخانه‌های عمومی ایران نشان دهنده شرایط کیفی و کمی نامناسب آنها می‌باشد (حیدری، ۱۳۸۷).

یکی از موارد مهم و تاثیر گذار در خدمات رسانی کتابخانه عمومی، مکان مناسب آن است. ویژگی‌های مکانی که کتابخانه عمومی در آن واقع می‌شود، بسیار مهم است و پژوهش‌ها نشان داده‌است که مکان، عاملی مهم برای کاربران می‌باشد (دهداری راد و دیده‌گاه، ۱۳۸۷) و در حال حاضر که بیش از چهار دهه از عمر کتابخانه‌های عمومی در ایران می‌گذرد، نیاز است که به وضعیت و این کتابخانه‌ها و وظایفشان در قبال جامعه استفاده کننده با دقت و تامل بیشتری نگریسته شود. (مختار پور، ۱۳۸۷)

۱-۲. بیان مسئله

از آنجاییکه کتابخانه‌های عمومی عامل مهمی در پیشبرد آموزش، فرهنگ و اطلاعات است و پیشرفت و توسعه کتابخانه‌های عمومی در هر کشور و منطقه‌ای به عنوان پاسخ به نیازهایی به حساب می‌آید که برای توده‌های مردم از لحاظ کسب اطلاعات و افزایش سطح آگاهیها مطرح می‌باشد، با این وجود توسعه کتابخانه‌های عمومی در مقایسه با سایر طرح‌های ملی از توجه نسبتاً کمتری برخوردار بوده‌اند.

از طرف دیگر رشد سریع جمعیت، رشد و گسترش شهرها را در پی دارد و توسعه آموزش و محل‌های آموزشی، میزان نیاز، مراجعه و استفاده از کتابخانه را افزایش می‌دهد. بنابراین در توسعه کتابخانه‌های عمومی باید هدفهای دراز مدت طرح‌های توسعه شهری در نظر گرفته شود و متناسب با آن مکان‌گزینی شوند.

برای تعیین محل مناسب کتابخانه‌ها، باید تعداد و تراکم جمعیت، کاربری اراضی اطراف، فضای کتابخانه‌ها قبل از احداث و تعداد منابع، اعضا و مراجعان، خدمات رفاهی و جنبی بعد از احداث ارزیابی شود؛ زیرا تراکم جمعیت، کاربری اراضی اطراف کتابخانه و زیرساخت‌های اولیه را نمی‌توان بعد از ساخت کتابخانه تغییر داد، ولی تعداد منابع، مراجعین، اعضا و خدمات جنبی را بصورت معقول و بر حسب نیاز می‌توان بعد از ساخت، بنا به درخواست، استقبال و طبق اهداف و ظرفیت‌های مراجعان تغییر و گسترش داد. امروزه، تعداد کم کتابخانه‌های عمومی، شرایط ثبت نام، شرط سنی مراجعان، نظام‌های قدیمی و نا کارآمد (به خصوص عدم وجود وسایل دیداری- شنیداری و رایانه)، توزیع نامناسب و لزوم طی مسافت‌های طولانی و پرمخاطره تا رسیدن به محل کتابخانه به ویژه در شهرهای بزرگ، استفاده کاربران از کتابخانه‌ها را با چالش مواجه ساخته است (معصومی، ۱۳۸۲)؛ در نتیجه توجه به معیارها و مولفه‌های مکان‌یابی و توزیع صحیح کتابخانه‌های عمومی در سطح شهرها، توجه به قرار گرفتن آنها در مکان و فضایی مناسب و رعایت اصول و استانداردها سبب ایجاد انگیزه در مراجعه‌کنندگان و افزایش میزان مراجعه به کتابخانه‌ها خواهد شد. نکته مهم دیگر در خصوص ضرورت آگاهی کتابداران از معیارها و مولفه‌های مکان‌یابی است که دو پیامد مثبت برای حرفه کتابداری، کتابخانه و کاربران آن به دنبال خواهد داشت:

۱. کتابداران به واسطه بهره‌مندی از دانش موضوعی در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی و اشراف بر نیازها و خصوصیات جامعه استفاده‌کننده، می‌توانند مشاوران ارزشمندی برای مسئولان و دست‌اندرکاران امر احداث کتابخانه‌های عمومی باشند. روشن است که همکاری بین این دو گروه، ضمن آنکه فرایند مکان‌یابی و احداث کتابخانه‌های عمومی را در کشور با معیارها و موازین موجود هماهنگ خواهد ساخت، در افزایش بهره‌وری از کتابخانه‌های عمومی و در پی آن، افزایش میزان مراجعه به این کتابخانه‌ها نقشی مهم و حیاتی ایفا خواهد کرد.

۲. آگاهی کتابداران از معیارها و مولفه‌های مکان‌یابی فرصتی به دست می‌دهد تا بتوان از طریق طراحی سیاهه‌های واریسی مبتنی بر مولفه‌های مکان‌یابی، وضعیت فعلی کتابخانه‌های عمومی را در نقاط مختلف کشور مورد بررسی و ارزیابی قرار داد و راهکارهایی جهت بهبود وضعیت موجود پیشنهاد کرد (مختار پور، ۱۳۸۷). برای این اساس، پژوهش حاضر در مرحله اول وزن ویژگی‌های مورد نظر در دستنامه مکان‌یابی کتابخانه‌ها را برای کتابخانه‌های عمومی استان گلستان با استفاده از روش (AHP) استخراج نموده و در مرحله دوم، میزان انطباق این ویژگی‌ها با ویژگی‌های بیان شده در دستنامه مکان‌یابی کتابخانه‌ها را، بررسی نموده است و در انتها به این مسئله که آیا میزان انطباق بر میزان مراجعه به کتابخانه تاثیرگذار است، پرداخته است.

۱-۳. تعاریف عملیاتی اجزاء مسئله

کتابخانه‌های عمومی استان گلستان: آن دسته از کتابخانه‌های عمومی شهری که تحت نظارت اداره کل کتابخانه‌های عمومی استان گلستان، به عموم مردم خدمات ارائه می‌دهند.

مولفه‌های مکان‌یابی کتابخانه‌ها: این مولفه‌ها در دستنامه تهیه شده توسط "لیزا پادیل" ^۱ ذکر شده و به همت "موسسه معماران آمریکا" ^۲ در سال ۲۰۰۲ منتشر گردیده است. این مولفه‌ها در پنج اصل و چندین تقسیم فرعی برای هر یک از این اصول ارائه شده است که عبارتند از:

¹ Liza padila.

² American Institute of Architects (AIA).

۱. مرکزیت (قابلیت دسترسی - بعد مسافت - توزیع جمعیت - همجواری با مراکز پر تجمع مانند پارکها - مدارس - مساجد - ادارات دولتی و فرهنگسراها)
۲. سازگاری (سکوت - امنیت - نزدیکی به ایستگاه آتش نشانی)
۳. اندازه (خدمات کتابخانه - محوطه و فضای سبز - امکان گسترش در آینده - امکانات رفاهی مانند پارکینگ)
۴. جهت یابی محل کتابخانه (از نظر کنترل جهت وزش باد و نور خورشید)
۵. وضعیت خاک

فرایند تحلیل سلسله مراتبی Analytical Hierarchy Process (AHP) : فرایند تحلیل سلسله

مراتبی یکی از معروفترین فنون تصمیم‌گیری چند منظوره است که اولین بار توسط توماس ال. ساعتی^۳ عراقی الاصل در دهه ۱۹۷۰ ابداع گردید. فرایند تحلیل سلسله مراتبی، یکی از جامعترین نظامهای طراحی شده برای تصمیم‌گیری با معیارهای چندگانه است، زیرا این روش، امکان فرموله کردن مساله را بصورت سلسله مراتبی فراهم می‌کند و امکان در نظر گرفتن معیارهای مختلف کمی و کیفی را در مساله دارد. این فرایند گزینه‌های مختلف را در تصمیم‌گیری دخالت می‌دهد و علاوه بر این بر مبنای مقایسه زوجی بنا نهاده شده‌است، که قضاوت و محاسبات را تسهیل می‌نماید. همچنین میزان سازگاری یا ناسازگاری تصمیم را نشان می‌دهد که از مزایای ممتاز این روش در تصمیم‌گیری چند معیاره می‌باشد (قدسی پور، ۱۳۸۷).

این فرآیند طوری طراحی شده‌است که با ذهن و طبیعت بشری مطابق و همراه می‌شود و با آن پیش می‌رود و مجموعه‌ای از قضاوت‌ها (تصمیم‌گیری‌ها) و ارزش‌گذاری‌های شخصی به یک شیوه منطقی می‌باشد. می‌توان گفت این روش از یک طرف وابسته به تصورات شخصی و تجربه جهت شکل دادن و طرح ریزی سلسله مراتبی یک مسئله است و از طرف دیگر به منطق، درک و تجربه جهت تصمیم‌گیری و قضاوت نهایی مربوط می‌شود. امتیاز دیگر فرآیند سلسله مراتبی این است که ساختار و چهار چوبی را جهت همکاری و مشارکت

³ T.L. Saaty

گروهی در تصمیم‌گیری‌ها یا حل مشکلات مهیا می‌کند فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی با تجزیه مسائل مشکل و پیچیده، آنها را به شکلی ساده تبدیل می‌کند و به حل آنها می‌پردازد. این روش کاربردهای فراوانی در مسایل اقتصادی و اجتماعی پیدا کرده‌است و در سالهای اخیر در امور مدیریتی نیز به کار رفته‌است (قدسی پور، ۱۳۸۷).

سازگاری^۴: یکی از مزایای فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی کنترل سازگاری تصمیم است. این فرآیند سازگاری منطقی قضاوت‌های استفاده شده در تعیین اولویت‌ها را محاسبه کرده و ارایه می‌نماید. به عبارت دیگر همواره در فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی می‌توان میزان سازگاری تصمیم را محاسبه نمود و نسبت به خوب و بد بودن و یا قابل قبول و مردود بودن آن قضاوت کرد (قدسی پور، ۱۳۸۷).

نرم افزار اکسپرت چویس^۵: این نرم افزار، یکی از نرم افزارهای قوی و قابل اعتماد برای ارزیابی‌های چند معیاره است که مورد تایید و حمایت توماس ال ساعتی، بنیانگذار این روش می‌باشد و یک روش منحصر به فرد برای استفاده از مقایسه‌های دو به دو و استخراج ارجحیت‌ها دارد که می‌تواند با دقت بسیار بالا، نظرات شما را نسبت به روش‌های دیگر بازتاب و نتایج دقیق‌تری را حاصل کند (نیک مردان، ۱۳۸۶).

۱-۴. هدف پژوهش

با توجه به اهمیت مکان استقرار کتابخانه‌های عمومی از نظر اعضا و مراجعان، هدف اصلی این پژوهش بررسی ویژگی‌های مکانی کتابخانه‌های عمومی شهری در استان گلستان و مقایسه میزان انطباق آنها با مولفه‌های مطرح شده در دستنامه مکان‌یابی کتابخانه‌ها که توسط "لیزا پادیلا" و به همت "موسسه معماران آمریکا" در سال ۲۰۰۲، منتشر شده است، می‌باشد.

اهداف فرعی

۱. مشخص کردن کتابخانه‌های عمومی شهری استان گلستان، که مکان آنها منطبق با مولفه های ذکر شده در دستنامه مکان‌یابی کتابخانه‌ها می‌باشد

---

⁴ consistency

⁵ Expert Choice

۲. مشخص کردن کتابخانه‌های عمومی شهری استان گلستان، که مکان آنها منطبق با مولفه‌های ذکر شده در دستنامه مکان‌یابی کتابخانه‌ها نمی‌باشد.

۳. مشخص کردن ارتباط بین میزان مراجعه به کتابخانه‌ها و میزان انطباق ویژگی‌های مکانی آنها با دستنامه مکان‌یابی کتابخانه‌ها

۴. ارائه پیشنهاد به مسئولان و مدیران نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور در رابطه با استفاده از مولفه‌های ذکر شده در دستنامه مکان‌یابی کتابخانه‌ها، در سیاست‌گذاریها، برنامه‌ریزی‌ها و تصمیم‌گیری‌ها برای احداث کتابخانه‌های جدید

۱-۵. اهمیت و ضرورت پژوهش

کتابخانه‌های عمومی، در صورتی در روند توسعه و بالندگی فرهنگی کشورها تاثیرگذار خواهند بود که از تمامی ظرفیت‌ها و امکانات موجود، به نحو احسن و شایسته بهره‌برداری شود و از سوی دیگر، آنچه که به یک کتابخانه، صرف نظر از نوع آن هویت می‌بخشد و آن را به یک موجود زنده مبدل می‌سازد، میزان مراجعه و استفاده از آن است. اینکه کتابخانه‌ای مورد استقبال و کتابخانه‌ای مورد بی‌توجهی مراجعان قرار می‌گیرد، می‌تواند از عوامل درونی یا بیرونی منشأ بگیرد. ضعف مجموعه کتابخانه، کمبود فضا، برخورد نامناسب کارمندان و ... از جمله عوامل درونی هستند که در متون تخصصی کتابداری بسیار در این موارد سخن گفته شده‌است ولیکن به جنبه‌های بیرونی تاثیر گذار بر میزان بازدهی کتابخانه‌های عمومی آنطور که باید و شاید پرداخته نشده‌است. یکی از مهمترین جنبه‌های بیرونی موثر بر افزایش میزان مراجعه و استفاده از کتابخانه‌های عمومی، مکان و نحوه استقرار آنها می‌باشد که اگر در این موارد، اصول، ضوابط و استانداردها رعایت نشوند، باعث بی‌رغبتی و بی‌انگیزه‌گی افراد برای مراجعه و استفاده از کتابخانه خواهد شد. روشن است که بی‌توجهی به مولفه‌های مکان‌یابی کتابخانه‌های عمومی به هنگام احداث اینگونه کتابخانه‌ها، تمامی تلاش‌های بعدی در زمینه تجهیز مجموعه و ارتقای سطح خدمات کتابخانه‌ها را بی‌ثمر خواهد کرد (مختارپور، ۱۳۸۷).